

## Απόστολος Πιερρής

# Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΣΠΑΡΤΗ

## Το τρίπτυχο

### Ποιητικότητα – Αχρηματία - Ανομία

Η αρχαία Σπάρτη είναι παρανοημένη, παρεξηγημένη και υποβαθμισμένη από την νεωτερικότητα, μέχρι του σημείου να δημιουργείται πια μια νέα προσέγγιση, και να γράφονται σχετικά βιβλία υπό το πνεύμα της, για μια «άλλη Σπάρτη», χωρίς και αυτές οι προσπάθειες να αγγίζουν τον πυρήνα του ζητήματος. Χρειάζεται μια συνολική επανάσταση στην σκέψη μας για την Σπάρτη. Με βάση την συγκριτική εξέταση των πηγών και των αρχαιολογικών δεδομένων

Ως συνήθως, στην σύγχρονη Ελλάδα ανεπάρκειες της νεωτερικότητας γιγαντώνονται σε μονοσήμαντες καρικατούρες. Τετριμμένες ιδέες και ρητορικά σχήματα για μια Σπάρτη στρατοκρατική και πολεμοχαρή, για μια φιλόνομη πόλη, για Σπαρτιάτες με κορόνα τον νόμο, πειθαρχικούς στους άρχοντες και υπάκουους στην εξουσία, μετρημένους και οπαδούς της αυστηράς ηθικολαγνείας, ανδρειότατους φιλοπάτριδες νοικοκυραίους ή και από το άλλο μέρος Γνωστικούς Γνώσης προωθημένης – τέτοιες απλοϊκές προκαταλήψεις παραμορφώνουν και εξευτελίζουν την εικόνα του Σπαρτιατικού θαύματος. Από την περιωπή κοσμοϊστορικού φαινομένου, η Σπάρτη καταντά μια κοινή κοινωνία της μετριότητας

πολεμικά κουρδισμένης ή μυστικά προικισμένης. Και αυτοί που επαινούν και αυτοί που κατακρίνουν την Σπάρτη, επαινούν ή κατακρίνουν την ίδια πλαστή εικόνα της. Αξιολογούν οι μεν και απαξιώνουν οι δε την ίδια φαντασία της Σπάρτης, όχι την Λακεδαιμόνια πραγματικότητα.

\*

Η Σπάρτη συνιστά μια μοναδική ιδιαιτερότητα, ένα αρχέτυπο τρόπου βίου και υψηλού πολιτισμού, του οποίου οι μορφές εστιάζονται στην πραγματώσιμη τελειότητα της ανθρώπινης ύπαρξης κατά σώμα και νου στην Απολλώνια πνευματικότητα του κάλλους.

Μιλώντας για Σπάρτη εννοούμε βασικά την αναπτυσσόμενη και ακμάζουσα Σπάρτη από την Λυκούργεια Τάξη (προς το τέλος του 9<sup>ου</sup> π.Χ. αιώνα, ενδεικτικά 823 π.Χ., σύμφωνα με την κρατιστεύουσα χρονολογική ρύθμιση) προς το Πάγωμα της Μορφής (κατά τα μέσα του 6<sup>ου</sup> αιώνα, σημαδιακά 556 π.Χ., εφορεία Χίλωνος). Και κατά δεύτερο λόγο, την περίοδο της *sui generis* Λακεδαιμόνιας ηγεμονίας από τότε (556 π.Χ.) μέχρι την κατάρρευση της Σπαρτιατικής Μορφής με την συγκλονιστική ήττα στην Μάχη των Λεύκτρων (371 π.Χ.). Την ακολουθήσασα παρακμή της Σπάρτης, την απεγνωσμένη προσπάθεια ανανέωσής της, την συντριβή της και την σχηματική παλινόρθωσή της στα πλαίσια της Ρωμαϊκής ηγεμονίας και αυτοκρατορίας, δεν αξιολογούμε παρά καθ' όσον παρέχουν εξ αντιθέτου και εκ παραφθοράς στοιχεία προς συμπλήρωση της εικόνας της πρωτοτύπου Λακεδαίμονος.

Η Σπάρτη της ακμής είναι μια πόλη της ποίησης, της μουσικής, του χορού, της πλαστικής δημιουργίας.

Εκεί γεννάται

- η μορφή της λυρικής ποίησης (Αλκμάν),
- η πρώτη (Τέρπανδρος) και η δεύτερη (Θαλήτας, Ξενόδαμος, Ξενόκριτος, Πολύμνηστος, Σακάδας) κατάσταση της μουσικής και η ιδιαίτερη καλλιέργειά της [Πλούταρχος, *Περί Μουσικής*, 9; Αθήναιος ΙΔ', 632f-633a; Πρατίνας, Fr. 2 Diehl: *Λάκων ό τέπτιξ εϋτυκος ές χορόν*; cf. Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, 1339a41-1339b4],

- εκεί η όρχηση είναι τρόπος ζωής [Αριστοφάνης, *Λυσιστράτη*, 1303-1319; v. esp. 1305-7: *ὥς Σπάρταν ὑμνίωμες, / τᾷ σιῶν χοροὶ μέλοντι / καὶ ποδῶν κτύπος*. – Ο Λύσανδρος, κύριος εκφραστής της στρατηγικῆς ισχύος μιας αληθινά ηγεμονικῆς Σπάρτης, στο ἐπίγραμμα για τον ἀνδριάντα του που συνέθεσε ο Ἴων ο Σάμιος μετὰ την νίκη ἐπὶ των Ἀθηνῶν, χαρακτηρίζει την πόλη του, *Ελλάδος ἀκρόπολιν, καλλίχορον πατρίδα* (Ἴων p. 87 Diehl). Ἀπὸ τα τρία εἶδη της λυρικῆς ορχήσεως, τα δύο εἶναι Σπαρτιατικά, η πυρρίχη και η γυμνοπαιδική, Αριστόξενος, Fr. 103; 108 Wehrli; cf. Πρατίνας Fr. 1.18 Diehl: *Δώριον χορείαν*],

- εκεί ἀναδύεται η γλυπτικὴ «μορφή» (σειρὰ ορειχάλκινων εἰδωλίων στην Ολυμπία) και η μνημειακὴ πλαστικὴ (Κούρος της Φιγαλείας), [δείτε σχετικές μελέτες μου],

- εκεί οι εορτές του κάλλους και του «τέλους» στα στάσιμα του χρόνου διακόπτουν τον χρόνο και τις ἀνάγκες του (οι τρεις μέγιστες Ἀπολλώνιες γιορτές του καλοκαιριοῦ – Υακίνθια, Γυμνοπαιδιαί, Κάρνεια – και οι δυο της Ἀρτέμιδος φθινόπωρο, των παρθένων, και ἀνοιξη, των ἐφήβων), σηματοδοτοῦν την αἰωνιότητα μέσα στον χρόνο [δείτε τις μελέτες μου για την «*Λακεδαίμονα εορτάζουσα*»].



«Τέλος», τελειότητα, κάλλος, η χαρά της «ευεστούς» (ευεστώ, το να εἶσαι καλά, να ἴστασαι καλά, να βρίσκεσαι στην ἀκμή της ὑπαρξῆς σου), το μείδιμα του Κούρου, του ἰνδάλματος αὐτοῦ της αἰσθητῆς αἰωνιότητος, - και η παιδιὰ της ἐπί-δειξης της ὥρας της τελειότητος, - με αὐτά τα ουσιώδη γνωρίσματα προβάλλεται και ἀναγνωρίζεται η τρίτη και τελεσφόρος φάση της ἀνθρώπινης αὐτοπραγμάτωσης, η Ἐπανάσταση του Ἑλληνισμοῦ κατὰ την Δωρικὴ πνοή της.

Η χαρά του κάλλους, το καλῶς ἔχειν της τελειότητος, το μείδιμα των κούρων, η ἀνέμελη παιδιὰ της υπεραναβλύζουσας ἀκμῆς, η ἐφηβικὴ ἀμεριμνησία και υπερηφάνεια, η εορτὴ του βίου – ἰδού τα χαρακτηριστικά της Σπαρτιατικῆς ζωῆς.

Εἰς αἰώνιο μνήμη σημαντικῆς στρατιωτικῆς νίκης θεσπίζονται οι Γυμνοπαιδιές, τα παιχνίδια των κούρων ἀνυψωμένα εἰς ἐπιδείξεις υπερτάτης τέχνης χορευτικῆς γυμνασίας ὑπὸ μουσικὴ πανδαισία,- η σπουδαιότερη

εορτή της Λακεδαιμόνος. [έορτή δὲ εἴ τις ἄλλη καὶ αἱ γυμνοπαιδία διὰ σπονδῆς Λακεδαιμονίοις εἰσίν, Πανσανίας III, 11, 9].

Ακόμη και η φοβερή γενετήσια μείξη με τον φρικτό τόκο, πρώτα μεταμορφώνεται με την μαγεία της χρυσής Αφροδίτης, εν συνεχεία δε και αποφασιστικώτερα, αποσυνδέεται από την Ερωτική πνοή και εκστατική ιερή μανία.

Στην μέση των κοσμικών σφαιρών βρίσκεται η μεγάλη θεά του γίγνεσθαι, η Αφροδίτη.

*ἐν δὲ μέσῳ τούτων δαίμων ἦ πάντα κυβερνᾷ·*

*πάντη γὰρ στυγεροῖο τόκου καὶ μίξιος ἄρχει*

*πέμπουσ' ἄρσενι θῆλυ μιγῆν τὸ τ' ἔναντίον αὖτις*

*ἄρσεν θηλυτέρῳ*

Παρμενίδης DK28 B12.3-6

Η Αφροδίτη όμως είναι η αυτή προς την Περσεφόνη, όπως στα Λακωνικά Ανάγλυφα.

*αὐτὰρ ὑπ' αὐτὴν ἐστὶν ἀταρπιτὸς ὀκρυόεσσα,*

*κοίλῃ, πηλώδης· ἢ δ' ἡγήσασθαι ἀρίστη*

*ἄλσος ἐς ἱμερόεν πολυτιμήτου Αφροδίτης.*

Παρμενίδης DK28 B20 (το απόσπασμα είναι φυσικά γνήσιο)

Η φρικτή, γουβωτή, λασπωμένη οδός προς την Περσεφόνη πηγαίνει στο πολυπόθητο άλσος της Αφροδίτης.

Αλλά παρά την ταυτότητα αυτή γενεσιουργού αρχής και βασίλισσας του θανάτου (συμμετρική αντίστιξη στην ταυτότητα Διονύσου και Άδη), το Ελληνικό πνεύμα μετουσίωσε την Αφροδίτη από φοβερή ανάγκη σε παιχνιδιάρικη ευχαρίστηση. Ο Ησιόδειος μύθος (Θεογονία, νν. 188-206) την έχει να γεννάται από τον σπερματικό αφρό των αποκοπέντων αιδοίων του Ουρανού (όνομα και πράγμα: εξ αφρού αλλά και η οδός και ο οδίτης του αφρού, Αφροδίτη φαλλικό σύμβολο). Και οι αρμοδιότητές της μεθίστανται από γενετήσιας ορμής εις χαριτόβρυτο χαμογελαστή τερπωλή:

ταύτην δ' ἐξ ἀρχῆς τιμὴν ἔχει ἡδὲ λέλογχε  
 μοῖραν ἐν ἀνθρώποισι καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσι,  
 παρθενίους τ' ὀάρους, μειδήματά τ' ἐξαπάτας τε  
 τέρψιν τε γλυκερὴν φιλότητά τε μειλιχίην τε.

Ησίοδος, *Θεογονία*, νν. 203-6

Και ακόμη περισσότερο, σε δεύτερο επίπεδο, ο Έρως κατά την Δωρική πνοή διακρίνεται και διαχωρίζεται από την Αφροδίτη ουσιούμενος στην έμπνευση του κάλλους και στην απόλαυση της παιδιάς της «ωραίας» ακμής. Τραγουδάει ο πρωταίτιος του λυρισμού Αλκμάν:

*Ἀφροδίτα μὲν οὐκ ἔστι, μάργος δ' Ἔρως οἶα <παῖς> παῖσδει,*

*ἄκρ' ἐπ' ἄνθη καβαίνων, ἃ μὴ μοι σίγησι, τῷ κυπαιρίσκῳ*

Αλκμάν Fr. 147 Calame = Fr. 58 Page, Campbell

[Σχετίστε τον ἄϊτη και τον εἰσπνήλα του Δωρικού έρωτα. Και διαπρεπόντως τον λόγο του Πλάτωνα:

... περὶ τῆς τετάρτης μανίας, ἣν ὅταν το τῇδὲ τις ὁρῶν κάλλος, τοῦ ἀληθοῦς ἀναμιμνησκόμενος, πτερῶταί τε και [ἀναπτερούμενος] προθυμούμενος ἀναπτέσθαι, ἀδυνατῶν δέ, ὄρνιθος δίκην βλέπων ἄνω, τῶν κάτω δὲ ἀμελῶν, αἰτίαν ἔχει ὡς μανικῶν διακείμενος, ὡς ἄρα αὕτη πασῶν τῶν ἐνθουσιάσεων ἀρίστη καὶ ἐξ ἀρίστων τῷ τε ἔχοντι καὶ τῷ κοινωνοῦντι αὐτῆς γίγνεται, καὶ ὅτι ταύτης μετέχων τῆς μανίας ὁ ἐρῶν τῶν καλῶν ἐραστῆς καλεῖται.

Πλάτων, *Φαιδρος*, 249D-E].

\*

[Η γυμνή ουσία του ενός «τέλους», φανερούμενου στην σωματική τελειότητα, του Δωρικού αντιπαρατίθεται, αλλά και συμπληρούται, βέλτιστα προς την καταποίκιλτο διακοσμητική πολυ-τέλεια του Ιωνικού, αν εικονίσουμε αφ' ενός τις Σπαρτιατικές Γυμνοπαιδιές για τον Πυθαέα Απόλλωνα, αφ' ετέρου τις εορτές των Ιώνων για τον Δήλιο Απόλλωνα. Καίρια είναι η περιγραφή των τελευταίων στον Ομηρικό Ύμνο προς τον Απόλλωνα:

ἀλλὰ σὺν Δήλῳ, Φοῖβε, μάλιστ' ἐπιτέρπειαι ἦτορ,  
 ἔνθα τοι ἔλκεχίτωνες Ἰάονες ἡγερέθονται  
 αὐτοῖς σὺν παίδεσσι καὶ αἰδοίης ἀλόχοισιν.  
 οἱ δέ σε πυγμαχίῃ τε καὶ ὀρχηθμῶ καὶ ἀοιδῇ  
 μνησάμενοι τέρπουσιν, ὅταν στήσωνται ἀγῶνα.  
 φαίη κ' ἀθανάτους καὶ ἀγήρωσ ἔμμεναι αἰεί,  
 ὅς τότ' ἐπαντιάσει', ὅτ' Ἰάονες ἀθρόοι εἶεν·  
 πάντων γάρ κεν ἴδοιτο χάριν, τέρψαιτο δὲ θυμόν  
 ἄνδρας τ' εἰσορόων καλλιζώνους τε γυναῖκας,  
 νῆας τ' ὠκείας ἢ δ' αὐτῶν κτήματα πολλά.

Ομηρικός Ὑμνος εἰς Απόλλωνα, νν. 146-155

Η εορτή της αιωνιότητας: μοιάζουν αθάνατοι και αγέραστοι να είναι οι εορτάζοντες την τελειότητα, τέρποντες τον θεό και τερπόμενοι οι συμμετέχοντες. Μαζύ με τους αθλητικούς, χορευτικούς και μουσικοποιητικούς επιδεικτικούς αγώνες (η Δωρική ουσία) ο Χίος αοιδός προσθέτει και την διακοσμητική ενδυμασία του πλούτου, της πολυτέλειας, της οικογενειακής σύμφυσης. Το Ιωνικό προσαρμοστικό μοντέλο αποκαλύπτεται έτσι στην χαρακτηριστική του δομή, όπως και ο Ιωνικός κίων χαριτώνει την γυμνότητα του Δωρικού].

\*

**Η τελειότητα της μορφής δυναμοποιεί κάθε φυσική λειτουργική επιτηδειότητα. Από το κάλλος απορρέει η βέλτιστη ετοιμότητα όλων των ικανοτήτων που χαρακτηρίζουν το ον. Η μορφολογική αριστεία του όντος εδράζει την λειτουργική αριστεία του. Η αρμονία που συνιστά το κάλλος της μορφής εκφράζεται ως αρετή στην λειτουργική ικανότητα – η ίδια ρίζα σημαίνει και στις δυο λέξεις, αρμονία και αρετή, η ρίζα με το νόημα της μορφής του κάλλους. Γιατί το απόλυτο ταίριασμα των μερών ενός όλου μεταξύ των και προς την ολότητα, η ακριβής**

συναρμογή των μελών του σώματος στο ολοκλήρωμά τους έτσι ώστε να συγκροτείται και να συνέχεται η ενότητα της μορφής του, η αρμονία της σύνθεσης περιγραμμάτων, επιφανειών και όγκων του σώματος – αυτά αποτελούν το κάλλος της μορφής του. **Οι ενέργειες λοιπόν του όντος δεν είναι παρά η επίδειξη της μορφής του στον χρόνο.**

**Το κάλλος της μορφής επιδεικνύεται στην κίνηση.** Και της κίνησης τα είδη υπακούουν στην ίδια αρετή της ικανότητας, γιατί επιδεικνύουν στην δράση την ίδια αρμονία του κάλλους. Είδη δε είναι η αγωνιστική, η ορχηστική και η μαχητική.

Ή δηλαδή η τελειότητα της μορφής θα επιδεικνύεται σε ρητά έργα (επιλεγμένα εις τρόπο που να αναδεικνύει την υπεροχή της μορφής), και έχουμε τους γυμνικούς αγώνες ·

ή θα αναφαίνεται στην άεργη κίνηση, διαδηλώνοντας την καθαρή μορφή κάλλους της κίνησης μιας σωματικής μορφής κάλλους, και απολαμβάνουμε τον χορό ·

ή θα διεγείρεται υπερεντεινόμενη εις μαχητήριο κινδύνευμα θανάτου, και τότε βλέπουμε πολεμική σύρραξη.

**Η ίδια ανδρεία (η Ομηρική ανδρότης) συνιστά και τις τρεις αριστείες, την αθλητική, την ορχηστική και την μαχητική, η ίδια αρρενική αρετή, η ίδια επιδεικτική τελειότητα της ίδιας τέλει μορφής. Έχουμε εδώ την μια διάσταση της ουσίας της Σπάρτης. Η γυμναστική του σώματος εις ανάδειξη της μορφής του κάλλους καλλιεργεί την αγωνιστική, την ορχηστική και την πολεμική αρετή.**

**Αλλά ο άνθρωπος είναι σώμα και πνεύμα σε μια αδιάλυτο ενότητα. Το πνεύμα διαπερά κάθε ίνα του σώματος και το σώμα πνευματούται ουσιαδώς μετέχον στην ζώσα πνοή. Στην υπαρξιακή ρίζα μας σώμα και πνεύμα ταυτίζονται απόλυτα. Κάθε δυισμός είναι ανυπόφορος για τον αυθεντικό Ελληνισμό. Στην οντολογική επι-φάνεια, σώμα και πνεύμα συμπίπτουν στο κάλλος. Το κάλλος είναι το απόλυτο αισθητό και το απόλυτο νοερό. Η Μορφή ενώνει αδιαχώριστα σώμα και πνεύμα. Στο κάλλος της μορφής αποκαλύπτεται το Απόλυτο, φαίνεται προνομιακά το Είναι, γίνεται παρούσα η αιωνιότητα, επιδεικνύεται ο Θεός. Ιδού η δεύτερη διάσταση του Σπαρτιατικού**

θαύματος. Η σωματική τελείωση κατά την νεότητα οδηγεί στην πνευματική τελείωση κατά την ωριμότητα.

Η δε πνευματική τελείωση έχει κύρια κατά φύσιν έργα την ποίηση και την τέχνη, ειδικά μάλιστα την λυρική ποίηση και την πλαστική, δομές και λειτουργίες δηλαδή όπου η Μορφή δεν είναι απλώς το υπερανέχον θέμα αλλά αποτελεί το αποκλειστικό ζητούμενο. Η ιδεολογία του κάλλους βρίσκει έκφραση στις μορφές της λυρικής ποίησης, της μουσικής και της γλυπτικής. Ποίηση και μουσική, η μελική ποίηση και το μέλος, φανερώνουν με τις μορφές τους σε όραση και ακοή, σε νοερή όραση και νοερή ακοή όσο και σε ορατό νου και ακουστό, το Δωρικό βίωμα του «τέλους», και τον τρόπο ζωής, την βιοθεωρία, που το εκφράζουν ως πραγματώσιμη και πραγματοποιημένη ιδέα. Η πραγματική ζωή της Σπάρτης είναι η συνεχής εορτή της αιωνιότητας, αυτή που ανάγει τον χρόνο στην αρχή και ουσία του. Η δε πλαστική αποκορυφώνει την πραγματική γυμναστική τελειότητα στην περιωπή της ιδέας, στην θεία υπεροχή. Και φτάσαμε στην τρίτη διάσταση του Σπαρτιατικού τρόπου. Η υψηλή τέχνη σε λυρική ποίηση και γλυπτική αποτελεί την πνευματική τελείωση η οποία συμμετέχει ουσιαδώς στην καλλιέργεια της σωματικής τελειότητας κατά την νεότητα, ενώ ταυτόχρονα το έτσι επιτυγχανόμενο κάλλος της σωματικής μορφής ευοδώνει με την σειρά του την ανάπτυξη της πνευματικής δημιουργίας κατά την ωριμότητα.

Τα άλλα έπονται φυσικά. Ο Δωρικός «κόσμος» της πόλης. Η εξωτερική πολιτική της Σπάρτης. Η «λακωνική» σοφία, όπου αντί της επιχειρηματολογίας και της ανάλυσης επιτυγχάνεται η καίρια επιφάνεια της αλήθειας σε μια πυκνή και μεστή συνθετική διατύπωση οιονεί εν αρχετύπω. Όπως στην μελική ποίηση σε σχέση προς την επική, και όπως στην αφοριστική αποκάλυψη σε σχέση προς τον εν διεξόδω λόγο. Και ούτω καθ' εξής.

\*

[Ήδη στον Αλκμάννα βρίσκουμε την συνείδηση της στενής σχέσης του μέλους προς την πολεμική ανδρεία:

*ἔρπει γὰρ ἄντα τω σιδάρω*

τὸ καλῶς κισαρίσδην

Αλκμάν Fr. 143 Calame = 41 Page, Campbell

Πάει να βρεί και να σταθεί ίσα και ισάξια πρόσωπο προς πρόσωπο με τον σίδηρο (τα όπλα) το καλῶς κιθαρίζειν (η ποιητική μουσική, το μέλος). Cf. Ιλιάς, 24, 630: θεοῖς ἄντα ἔώκει, ἔμοιαζε ὅμοιος με τους θεούς, ικανός να σταθεί απέναντί τους.

Cf. Πλούταρχος, Λυκούργος, 21,6; Περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής, 334E-335A.

Τον Σπαρτιατικό συνδυασμό ρωμαλέας ακμής των νεαρωδών, υψηλής τέχνης και ευθείας ανοικτής τάξης δικαίου υμνεί ο Τέρπανδρος:

ἔνθ' αἰχμὰ τε νέων θάλλει καὶ Μῶσα λίγεια

καὶ Δίκα ἐνρύνγνια, καλῶν επιτάρροθος ἔργων

Τέρπανδρος, Fr.5 Gostoli

Ο Ίβυκος ζωγραφίζει μια ευφρόσυνη εικόνα της δοξασμένης για τους άνδρες της Σπάρτης, με χορούς και ιππασίες παρά τον Ευρώτα, με θαυμάσια τοπία από του κήπους της πεδιάδας μέχρι τα δάση των ελάτων ψηλά στον Ταύγετο, με αγώνες πάλης και δρόμου, με κάλλος, παρουσία θεών και βασιλεύουσα την Θέμιδα. Παπυρικά σπαράγματα μένουν για να πάρουμε μια ιδέα του ύμνου αυτού εις Σπάρτην:

κ]υδιάνειραν α[ι]ἔν

Λακ]εδαίμονα ναίο[υσιν

].ς τε χοροῖς ἵππο[ισί τε

]αν βαθὺν Εὐ-

ρώταν περ]ί τ' ἀμφί τε θαῦμα[

] ἄλσεα λαχνάεντ' ἐλ[ατᾶν

κά]πους .

ἔνθα παλαι]μοσύναι τε και δρ[όμωι

ταχ]υτᾱτ' ἐς ἀγῶν' ἐπασ[κ

]ν πατέρων ἰδήρα[τ

]νια

]γε θεῶν [π]άρ', ἔστι δέ

] ἔσσα[μένα] Θέμις κα[

Ἰβυκος, 382A(i) 29-41

Και την σφραγίδα βάζει μεγαλόπρεπα ο τελευταίος της εννεάδας των  
λυρικών Πίνδαρος:

ἔνθα βουλαὶ γερόντων

καὶ νέων ἀνδρῶν ἀριστεύουσιν αἰχμαί,

καὶ χοροὶ καὶ Μοῦσα καὶ ἀγλαΐα

Πίνδαρος *Fr. 199 Maehler*

\*\*\*

Μία από τις (Μικρές) Ρήτρες του Λυκούργου ήταν “μη χρήσθαι νόμοις  
εγγράφοις”.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 13, 1-4. Cf. *Αποφθέγματα Λακωνικά*, 8, 227B;  
Πλάτων, *Νόμοι*, 793Asqq.; Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, 1309a12sqq.

Για την Σπαρτιατική τάξη που δεν εβασίζετο ούτε στους νόμους ούτε στην  
υπακοή, ούτε στο εσωτερικό ούτε στο εξωτερικό, κλασσική είναι η  
διαπραγμάτευση από τον Πλούταρχο, *Λυκούργος*, 30. Cf. *Ξενοφών*,  
*Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, 14.

\*

Ισοκληρία των Ομοίων (Δεύτερος μεγάλος θεσμός του Λυκούργου) και απουσία χρυσού και αργυρού νομίσματος. Χρήση σιδηρού. Ο Δελφικός χρησμός: *ἂ φιλοχρηματία Σπάρταν ἔλοι, ἄλλο δὲ οὐδέν.*

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 8-9; 30, 1-2; Ξενοφών, *Πολιτεία Λακεδαιμονίων*, 7; Πολυδεύκης, *Ονομαστικόν*, 7, 105; «Πλατωνικός» *Ερυξίας*, 400B.

Για τον χρησμό, No. 222 Parke-Wormell.

21 Ιανουαρίου 2020